

МЕТАДАЛАГІЧНЫЯ ВЕДЫ Ў СТРУКТУРЫ ДЗЕЙНАСЦІ КІРАЎНІКОЎ УСТАНОЎ АДУКАЦЫІ: ПЫТАННІ ВЫВУЧЭННЯ І ВЫКАРЫСТАННЯ

У артыкуле падмаецца праблема неабходнай кампенсацыі метадалагічных ведаў у дзейнасці кіраўнікоў устаноў адукацыі, сцвярджаецца думка аб абавязковасці гэтых ведаў ў структуры кіраўнічай дзейнасці.

Ключавыя словы: метадалогія, асновы метадалагічных ведаў, кіраўнік установы адукацыі.

В статті порушено проблему необхідності компенсації методологічних знань у діяльності закладів освіти, стверджується думка про обов'язковість цих знань у структурі управлінської діяльності.

Ключові слова: методологія, основи методологічних знань, керівник закладу освіти.

The article deals with the problem of the necessary compensation of methodological knowledge in the activities of heads of educational institutions. The author ascertains the idea of the necessity of this knowledge in the structure of management activities.

Key words: methodology, basis of methodological knowledge, head of educational institution.

Кожны з інстытутаў, што працуе з кадрамі адукацыі, вызначаецца працяглымі і непавярхоўнымі кантактамі з педагагічнымі работнікамі самых розных катэгорый, у тым ліку – і з кіраўнікамі адпаведных устаноў розных тыпаў і відаў: у непасрэдным вучэбным працэсе павышэння кваліфікацыі, у навуковым кансультаванні інавацыйных і эксперыментальных праектаў, у шматлікіх навукова-метадычных мерапрыемствах, на нарадах, падчас кантролю дзейнасці ўстаноў адукацыі, калі ён даручаецца ўпраўленнем адукацыі ў рэгіёне. Мы ўспрымаем даклады многіх кіраўнікоў адукацыйных устаноў, часта разам з імі вырашаем надзённыя пытанні развіцця рэгіянальнай адукацыі, аслухоўваемся ў пытанні і рэагуем на іх, паясняем асобныя свае пазіцыі. І ў гэтай кантактнай сферы адчуваецца: не толькі педагагічная моладзь і сталыя работнікі, але і кіруючыя кадры – дырэктары і іх намеснікі, загадчыкі ўстаноў дашкольнай адукацыі, кіраўнікі метадычных службаў гарадоў і раёнаў і лакальных метадычных фарміраванняў, кіраўніцтва мясцовых органаў кіравання адукацыяй насцярожваюцца, калі трэба праявіць веданне катэгорый

і паняццяў метадалагічных, стараюцца іх абысці. Нярэдка ў нашай практыцы выпадакі: многія з іх дапускаюць, па сутнасці, недапушчальныя для педагогаў памылкі паняццёва-тэрміналагічнага характару ў галіне метадалогіі. І гэта вельмі насцярожвае, калі ведаеш: метадалогія – навука аб лагічнай арганізацыі розных відаў чалавечай дзейнасці. Так творацца супярэчнасць: той, хто кіруе дзейнасцю, не ведае яе асноўных асаблівасцей, пра якія ў метадалогіі якраз і вядзецца гаворка. Іменна гэта і падкрэслівае вядомы метадалог А. Новікаў, калі піша: сустракаюцца спецыялісты, якія, не маючы дастатковага ўзроўню культуры, напрыклад, навуковай дзейнасці, самі пачынаюць кіраваць чужымі даследаваннямі, і такім чынам распаўсюджваюцца масавая метадалагічная непісьменнасць [5, с. 10].

Мэта дадзенай публікацыі – абзначыць дэфіцыт метадалагічных ведаў як праблему, што існуе ў дзейнасці сённяшніх кіраўнікоў беларускіх устаноў агульнай сярэдняй адукацыі, а таксама – яго прычыны і магчымыя шляхі кампенсацыі гэтых ведаў.

Апошнімі гадамі метадалагічная няўстойлівасць педагагічных кадраў асабліва праяўляецца на экзаменах на вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю. І гэта пры тым, што прэтэндэнты на катэгорыю да іспытаў прайшлі значны прафесійны шлях, прачыталі немалы пласт навукова-метадычнай літаратуры, асвоілі і аформілі вопыт педагагічнай дзейнасці, маюць прыстойнае агульнае развіццё. Прыкметны шэраг памылак у педагогаў звязаны з выкарыстаннем многіх метадалагічных паняццяў і тэрмінаў: яны не бачаць, напрыклад, розніцы паміж мэтай вопыту і яго вядучай ідэяй, слаба асэнсоўваюць тое, што задачы – гэта канкрэтныя і паслядоўныя дзеянні па дасягненні мэты, даволі часта праяўляецца несупадзенне мэты педагагічнай працы па тэме і яе вынікаў, павярхоўна абгрунтоўваецца актуальнасць вопытнай тэмы. Асабліва прыкра, калі пераконваешся: адна з незасвоеных педагогамі, у тым ліку і кіраўнікоў педагагічных калектываў і іх намеснікаў, катэгорый – форма, а яе ў практыцы даводзіцца выкарыстоўваць, бадай, штодзённа. Неўпапад, дзе трэба і дзе не трэба выкарыстоўваецца тэрмін прыцып, які часта замяшчаецца метадам і падыходам. Няўстойлівасць ведаў праяўляецца ў экзаменумых пры карыстанні паняццямі праблема вывучэння

(Што трэба вывучыць з таго, што не вывучалася дагэтуль?), тэма (Як гэта назваць?), аб'ект вопыту (Што разглядаецца?), прадмет вопытнай працы (На якіх уласцівых адносінах, функцыях, характарыстыках трэба засяродзіць увагу?), гіпотэза (Што невідавочна ў аб'екце вывучэння, але яго трэба вылучыць як пэўную здагадку?), навізна вынікаў (У якія аспекты педагагічнай практыкі могуць быць унесены дапаўненні пасля праведзенага даследавання?). І гэта асабліва насцярожвае, паколькі многія педагогі – выканаўцы праектаў ці, напрыклад, кіруюць даследчай працай вучняў па сваім прадмеце. Непакоіць галоўнае: пераважная большасць прадстаўленых у камісію вопытаў прайшлі праз сіта метадычных аб'яднанняў, метадычных саветаў, узначаленых намеснікамі кіраўніка ўстановаў адукацыі.

Зразумела, што ў адносінах да такіх сітуацый трэба праяўляць вядомую талерантнасць, бачыць рэальныя прычыны недастатковага валодання асновамі метадалогіі сваёй прадметнай галіны. У чым яны, аб'ектыўныя, на наш погляд, заключаюцца?

Адказ трэба шукаць, па-першае, у вытоках прафесіі, у падрыхтоўцы да яе ва ўмовах вышэйшай навучальнай установы. У сучасных універсітэтах будучым настаўнікам выкладаецца не такі ўжо і значны па аб'ёме гадзін курс метадыкі. Метадалогія ў прымяненні да многіх прадметных галін у гэтым курсе абазначана, але, на жаль, фрагментарна, наколькі такую магчымасць даюць гадзіны вучэбнага плана. Асобныя метадалагічныя паняцці засвойваюцца і пры вывучэнні педагогікі, псіхалогіі, філасофіі, логікі, культуралогіі. Вельмі стрымана, калі браць апошняе дзесяцігоддзе, выказваюцца ў навукова-метадычным друку па метадалагічных пытаннях даследчыкі філалагічнай ці матэматычнай, хімічнай, біялагічнай адукацыі ў школе. Па-другое, авалодаць асновамі метадалагічных ведаў і развіваць адпаведныя кампетэнцыі вельмі няпроста ў паўсядзённай практычнай дзейнасці: кожнага кіраўніка ўстановы адукацыі і настаўніка накрывае «дзявяты вал» урокаў, пазакласных спраў, класнага кіраўніцтва, планаў і справаздач аб іх выкананні, уземадззяння з сем'ямі навучэнцаў. Па-трэцяе, недастатковую зацікаўленасць метадалогіяй трэба, звязваць, відаць, і з тым, што яна часта асэнсоўваецца спрошчана, як нейкая далёкая ад практыкі абстрактная частка філасофіі. Да таго ж у метадалогіі як сферы складаных ведаў яшчэ шмат розначытанняў адносна некаторых катэгорый, і значыць – яшчэ працягваецца ўзвядзенне яе «будынку», што ў сваю чаргу зніжае цягу педагогаў зведаць глыбіні вучэння.

Своеасабліваць сітуацыі заключаецца ў тым, што на фоне напружанай педагагічнай працы веданне асноў метадалогіі і валоданне імі ўсё ж чакае кіраўніцтва адукацыйных устаноў і падначаленых ім педагогаў на многіх скрыжаваннях сучаснай адукацыі. Узязь хаця б абавязковае самастойнае вывучэнне канцэптальных дакументаў адукацыі школьнікаў, спасціжэнне абазначаных у вучэбных праграмах тэндэнцый развіцця школы і канкрэтнай прадметнай галіны, асваенне і апісанне ўласнага вопыту сістэмнай педагагічнай дзейнасці па актуальнай тэме, удзел у выкананні інавацыйнага праекта ці кіраўніцтва даследчай працай вучняў. З гэтага вынікае патрэба ў кампенсацыі таго, што, як адзначалася, аб'ектыўна не было засвоена загадзя, да пачатку прафесійнага шляху.

Каб крочыць далей, за любое паняццёнае поле, і істотна пашырыць запас адпаведных ведаў, найперш кіраўніку адукацыйнага працэсу

ў школе і дашкольнай установе адукацыі (бо існуе метадалогія гульнівай дзейнасці) неабходна ўчытацца ў працы вядомых метадолагаў: А. Анісімава [1], В. Загвязінскага [2], В. Краеўскага [3], А. Майданава [4], А. Новікава [5], Г. Шчадравіцкага [6], што нескладана зрабіць ва ўмовах шырокага доступу да Інтэрнэта. Менавіта пасля прачытання асобных манаграфій, дапаможнікаў, публікацый паняцці, пра якія ішла гаворка, складваюцца ў адно тэарэтычнае палатно з суаднасцю, узаемазалежнасцю элементаў і аспектаў.

Наколькі гэта карысна, можна прасачыць на прыкладзе метадалагічнага паняцця «форма». *Форма* – гэта механізм спарадкавання вучэбнага працэсу, формам уласціва разнастайнасць, іх можна класіфікаваць па многіх паказчыках. З тэарэтычных крыніц вядома, напрыклад, што паводле непасрэдных ці апасродкаваных зносін з педагогам выдзяляюць *традыцыйную форму*, пры якой вучань бачыць і чуе настаўніка, і *дыстанцыйную*, што дазваляе навучаць на адлегласці з дапамогай сучасных інфармацыйных тэхналогій; паводле колькасці педагогаў, якія кіруюць навучаннем, – *звычайную форму*, з адным настаўнікам у класе, і *бінарную*, калі магчымасць навучаць даецца адразу настаўнікам двух і неабвязкова роднасных прадметаў; паводле маўленчых паводзін удзельнікаў вучэння – *маналагічную, дыялагічную, палілогавую, інтэрактыўную* формы; па мэтай накіраванасці – *уводныя заняткі, урокі фарміравання ведаў і ўменняў, урокі абагульнення і сістэматызацыі вывучанага матэрыялу, урокі кантролю ведаў і ўменняў*; па відах заняткаў – *урок, лекцыю, семінар, лабараторныя заняткі, гульні, трэнінг, канферэнцыю, дыспут, экскурсію* і іншыя. Толькі спасцігшы сутнасць кожнай з формаў, успрыняўшы шматстайнасць класіфікацый і можна свабодна арыентавацца ў гэтай сістэме і ўбачыць, што паступова прыярытэтнымі ў сучаснай школьнай адукацыі становяцца нетрадыцыйныя формы навучання, бо дазваляюць «тварыць» веды разам з вучнямі ў дыялогу, інтэракцыі, а так сама – самавучэнне, самаацэньванне.

Вартая асваення група ключавых паняццяў, што пераклучае зацікаўленага кіраўніка ўстановы адукацыі на метадалогію практычнай педагагічнай дзейнасці, паколькі яна асабліва прынцыповая для выкарыстання ў кіраванні педагагічным персаналам, кіраванні метадычнай працай настаўнікаў і іх навукова-педагагічнай дзейнасцю, і тут на першым плане – *прынцыпы арганізацыі* (заўважым: не дыдактычныя прынцыпы): *іерархічнасці, цэласнасці, камунікатыўнасці, гістарычнасці, разнастайнасці* і інш.); *метады*, найперш – аперацыі мыслення (*аналіз, сінтэз, параўнанне, аналогія, абстрагаванне, канкрэтызацыя, выдзяленне істотнага, класіфікацыя* і інш.); *эмпірычныя метады назірання, вывучэння літаратурных крыніц і дакументаў, тэсціравання; вопытная праца, праектаванне* (з выяўленнем супярэчнасці, фармуляваннем праблемы, пастаноўкай мэты, выбарам крытэрыяў і наступным мадэляваннем, канструяваннем пэўнай сістэмы, тэхналагічнай падрыхтоўкай). Без ведання гэтых паняццяў спачатку самому кіраўніку складана намеціць шляхі павышэння якасці школьнай падрыхтоўкі. Адзін толькі глыбокі аналіз наведаных заняткаў, кваліфікаваны з метадалагічнага боку, ці выдзяленне істотнага ў вопытнай працы калег, што выкладаюць прадметы, або параўнанне выніковасці, эфектыўнасці ўжытых імі інтэрактыўных і традыцыйных спосабаў навучання здольны спарадзіць

карысныя парады, прапановы, заўвагі падначаленым настаўнікам і вывесці на акрэсленне новых «гарызонтаў» выкладання вучэбных дысцыплін, перспектыву педагагічнага ўдасканалення.

Кампенсацыю ведаў у галіне метадалогіі адукацыі, хаця б у іх асновах, трэба ўяўляць і наладжваць як сістэмную працу, якая істотна дапаўняе настаўніцкую самаадукацыю і павышэнне кваліфікацыі ў адпаведных установах. Абавязковымі часткамі сістэмы павінны быць таксама: перыядычны разгляд тэарэтычных пытанняў метадалогіі ў метадычных аб'яднаннях і іншых фарміраваннях настаўнікаў-філолагаў ўнутрышкольнага, раённага, гарадскога, абласнога ўзроўняў; паслядоўнае вывучэнне тэм метадалагічнага характару ў працэсе павышэння кваліфікацыі; разгляд на метадалагічнай аснове адукацыйных сітуацый падчас мерапрыемстваў дадатковай адукацыі настаўніцкіх кадраў, вывучэнне, абагульненне і трансляцыя эфектыўнай практыкі навучання і выхавання менавіта на метадалагічнай аснове; зварот да метадалогіі адукацыі пры выкананні інавацыйных праектаў групамі педагогаў.

Метадалагічная культура, што нараджаецца з ведання асноў метадалогіі, неабходна практыцы школьнай адукацыі не менш, чым педагагічная навука: тут штодзённа трэба праяўляць умненне не толькі бачыць і акрэсліваць праблемы, але і суадносіць іх з магчымасцямі, канкрэтнымі шляхамі, аптымальнымі крокамі вырашэння, а гэта значыць – арганізоўваць сябе і тых, хто побач, на справу і яе вынікі.

УДК 316.752:316.7:37.09

Працэс выхавання творчай асобы ў адукацыйных сістэмах, такім чынам, павінен працякаць ва ўмовах свабоднага выбару вучнямі мэтаў, сродкаў і спосабаў іх дасягнення і рашэнні педагогамі такіх няпростых задач, як фарміраванне сістэмы вучэбна-пазнавальных і сацыяльных матываў школьнікаў, паслядоўнае фарміраванне і развіццё іх маральнасці, імкнення да самавыхавання і псіхічным здароўі.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Анисимов О. С. Принятие управленческих решений: методология и технология / О. С. Анисимов. – М., 2002. – 436 с.
2. Загвязинский В. И. Методология и методика педагогического исследования / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1982. – 158 с.
3. Краевский В. В. Методология педагогики : пособие для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары : Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с.
4. Майданов А. С. Искусство открытия: методология и логика научного творчества / А. С. Майданов. – М., 1993. – 175 с.
5. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – М. : Эгвес, 2006. – 488 с.
6. Щедровицкий Г. П. Путеводитель по основным понятиям и схемам методологии организации, руководства и управления / Г. П. Щедровицкий // Дело. – 2004. – 197 с.

Дата надходження до редакції: 18.10.2018 р.

Надія СУЩИК,

студентка магістратури

Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

Наталія ОКСЕНТЮК,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри суспільних дисциплін

Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано науково-методичну специфіку корпоративної культури навчального закладу, яку визначено як сукупність прийнятих у певному закладі норм і правил поведінки. Розглянуто заклад освіти як соціокультурну систему. Встановлено, що спільні цінності як ядро корпоративної культури, на базі якого виробляються норми поведінки в організації, породжують єдність поглядів і дій, що важливо для досягнення загальних цілей.

Ключові слова: *корпоративна культура, психологічний мікроклімат, цінності, управління, комунікація, бренд.*

В статті обоснована науково-методическая специфика корпоративной культуры учебного заведения, которую определено как совокупность принятых в определенном заведении норм и правил поведения. Рассмотрено учебное заведение как социокультурную систему.